

8. Кодекс цивільного захисту України. – 2012. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/5403-17>
9. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 55.
10. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 50-54.
11. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» // Голос України. – 2012. – № 185.
12. Директива ЄС 2000/43/ЄС «Дискримінація за ознакою раси» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a65
13. Директива ЄС 2000/78/ЄС «Дискримінація в сфері працевлаштування та зайнятості» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.licht.ee/main/assets/Directive2000.78
14. Директива ЄС 2004/113/ЄС «Дискримінація за ознакою статі/гендеру в сфері доступу до товарів і послуг» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eur-lex.europa.eu/.../LexUriServ.do?...2004..>
15. Директива ЄС 2006/54/ЄС «Дискримінація за ознакою статі/гендеру в сфері працевлаштування та зайнятості» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eulaw.ru/content/1639>
16. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

*Данілюк О. В.,
студентка 5-го курсу
факультету правничих наук НаУКМА*

ДЕЯКІ ТИПОВІ ПОМИЛКИ ВЖИВАННЯ ЗАЙМЕННИКІВ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ

Займенник – це самостійна частина мови, яка узагальнено вказує на предмет, ознаку, кількість, але не називає їх. Займенники привертають до себе увагу насамперед специфікою своєї семантики: вони не називають особи, предмета, ознаки (якості) предметів, а лише вказують на них. Семантичні особливості, синтаксичні і морфологічні властивості займенників дозволяють їм поєднуватися з різними частинами мови та виступати різними членами речення. [1, с. 67].

З огляду на це займенники використовують тільки у відповідному контексті, у зв'язку з конкретною ситуацією, яка дає змогу визначити обсяг їх значень.

Недотримання правил використання цієї частини мови може призвести до неясності, двозначності, неправильного розуміння і хибного тлумачення змісту висловлювання. Вживання займенників у нормативно-правових актах вимагає ще більшої обережності, оскільки відповідно до вимог нормопроектувальної техніки нормативно-правовий акт повинен бути конкретним, прозорим, ясным і зрозумілим, не повинен містити двозначності, суперечливих нормативних приписів.

Найчастіше у нормативно-правових актах трапляються такі помилки вживання займенників: 1) під час вживання займенників третьої особи (*він, вона, вони*) може виникнути змістова неясність, якщо займенник співвідноситься за родом і числом з кількома іменниками у тексті; 2) спричинює неясність змісту вживання в реченні однакових займенників щодо різних іменників; 3) введення займенника у формі, не відповідній іменникові, що замінюється – неузгодження займенників; 4) зловживання займенниками, їх одноманітне повторення у тексті; 5) форми особових займенників *їх, його, її*, а також займенники *себе, свій* у тексті співвідносяться з кількома іменниками, що спричинює двозначність.

Аналіз нормативно-правових та інших офіційних документів з метою дослідити правильність вживання займенників дозволив виявити деякі типові помилки. Наведемо приклади.

1. Ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III (далі ЗУ «Про банки і банківську діяльність») містить таке визначення [2]: «банківська група -- група юридичних осіб, які мають спільного *контролера, що складається*: з материнського банку та його українських та іноземних дочірніх та/або асоційованих компаній, які є фінансовими установами; з двох або більше фінансових установ та в якій банківська діяльність є переважною».

Аналогічним є визначення небанківської фінансової групи у ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III (далі ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг») [3]: «небанківська фінансова група – група юридичних осіб, які мають спільного *контролера (крім банку), що складається* з двох або більше фінансових установ, у якій небанківська фінансова установа (небанківські фінансові установи) здійснює переважну діяльність».

У наведених дефініціях унаслідок неправильної побудови фрази із займенником виникає двозначність. Ці два визначення є аналогічними за структурою, тому для зручності і економії паперу детально проаналізуємо лише визначення небанківської фінансової групи.

Якщо застосовувати граматичне тлумачення нормативно-правових актів, яке полягає у з'ясуванні морфологічної і синтаксичної структури норми нормативно-правового акта, то можна зробити такий висновок: 1) небанківська фінансова група є групою юридичних осіб, які мають спільного контролера; 2) контролер, у свою чергу, складається з двох або більше фінансових установ; 3) у небанківській фінансовій групі небанківська фінансова установа (небанківські фінансові установи) здійснює переважну діяльність. Проте такий висновок є помилковим. Унаслідок неправильного вживання займенника «що» створюється хибне враження, що контролер складається з двох і більше фінансових установ. Натомість з системного аналізу законодавства випливає, що ця ознака стосується не контролера, а групи юридичних осіб.

Так, ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та ЗУ «Про банки і банківську діяльність» містять

визначення учасників відповідних фінансових груп: «учасники небанківської фінансової групи – банки та інші фінансові установи, небанківська фінансова холдингова компанія, компанії з надання допоміжних послуг, які мають спільного контролера»; «учасники банківської групи – банки, інші фінансові установи, банківські холдингові компанії, компанії з надання допоміжних послуг, які мають спільного контролера».

Під час аналізу цих дефініцій не виникає сумніву, що у групу входять декілька юридичних осіб (що і є учасниками групи), які мають спільного контролера.

Окрім того, у п. 16 ст. 1 ЗУ «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» вказано, що «контролер – фізична особа або юридична особа». Так само починається дефініція терміна «контролер» і в ЗУ «Про банки і банківську діяльність». У п. 1.1 Положення про порядок ідентифікації та визнання банківських груп зазначено, що «юридична або фізична особа, яка має намір стати контролером банківської групи...» [4]. Оскільки в усіх випадках законодавець вживає однину, то звідси випливає, що контролером може бути лише одна фізична чи юридична особа, а не «дві і більше».

Таким чином, частина речення «що складається з двох або більше фінансових установ» стосується небанківської фінансової групи (або банківської групи відповідно), а не контролера.

Щоб уникнути зазначеної помилки норму, на нашу думку, варто викласти в одній із таких редакцій: «небанківська фінансова група – група юридичних осіб, що мають спільного *контролера (крім банку)*, яка складається з двох або більше фінансових установ, у якій небанківська фінансова установа (небанківські фінансові установи) здійснює переважну діяльність». Або ж: «небанківська фінансова група – група юридичних осіб, *пов'язаних відносинами контролю*, яка складається з двох або більше фінансових установ, у якій небанківська фінансова установа (небанківські фінансові установи) здійснює переважну діяльність».

З наведеного визначення можна зрозуміти, що небанківська фінансова група, по-перше, є групою юридичних осіб, які мають спільного контролера; по-друге, складається з двох або більше фінансових установ, у якій небанківська фінансова установа (небанківські фінансові установи) здійснює переважну діяльність. Таким чином, унаслідок такої зміни формулювання визначення усунеться двозначність, що забезпечить адекватне тлумачення терміна «небанківська фінансова група».

2. Ще одним видом помилки, проявом суржику в українській мові, є використання слова «любий» у значення займенника «будь-який».

Російські займенники «любой», «другой» мають омонімами в українській мові прикметник «любий» і числівник «другий». Міжмовна омонімія є причиною вживання слів «любий» і «другий» у невластивому їм значенні.

Так, у ст. 5 Угоди між Державним комітетом статистики України і Національним інститутом статистики Республіки Болгарія про співробітництво в галузі статистики [5] зазначено: «Угода укладається на трирічний термін і

буде автоматично подовжуватися на наступні три роки, до отримання повідомлення про закінчення її дії від *любої з Договірних Сторін*, не пізніше ніж за шість місяців до закінчення чергового періоду». В аналізованому випадку слід було вжити: або *будь-якої*, або *кожної* (з Договірних Сторін). Адже, як зазначає доктор філологічних наук Олександра Сербенська, вживання слова «любий» у значенні займенника є суржилом, неправильним перекладом російського «любой». В українській мові слово «любий» правильно використовувати як прикметник, на позначення людини, яку кохаємо. Значення російського «любой» мають займенники *будь-хто*, *перший-ліпший*, *будь-який*, *кожний*, *усякий* [6, с. 73], вживати які необхідно за контекстом і залежно від стилю мовлення.

3. Типовою можна вважати також помилку, яка полягає у вживанні особових займенників (*він, вона, воно, вони*), якщо у попередньому контексті є декілька слів одного роду і числа. Прикладом такої помилки є п. 6.14 Правил складання та подання заявки на промисловий зразок [7]: «якщо заявник доручив ведення справ за заявкою представнику, то *він* може ставити свій підпис замість заявника».

Ця норма у цілому сформульована неправильно. Адже займенник «він» у даному випадку може стосуватися як заявника, так і представника. За допомогою уточнення «замість заявника» ми розуміємо, що займенник все ж таки відноситься до слова «представник».

Пропонуємо такий варіант викладення п. 6.14 Правил складання та подання заявки на промисловий зразок: «якщо заявник доручив ведення справ за заявкою представнику, то цей представник може ставити свій підпис замість заявника». У наведеній редакції виникає тавтологія внаслідок повторного вживання терміну «представник», проте у нормативно-правових актах тавтологія не є порушенням норми, якщо використовується для уточнення і однозначності тексту.

4. Типовою помилкою є введення займенника у формі, невідповідній іменникові, який замінюється. Наприклад: «3. Якщо *суб'єкт звернення, суб'єкт оскарження чи заінтересована особа* не надасть докази для підтвердження обставин, *на які він* посилається, виборча комісія вирішує справу на основі наявних доказів» (ч. 3 ст. 112 Закону України «Про вибори народних депутатів України [8]). У наведеній нормі особовий займенник «він» вживається стосовно суб'єкта звернення, суб'єкта оскарження, заінтересованої особи. Як бачимо, особовий займенник «він», вжитий у формі однини чоловічого роду, заміщає одразу три суб'єкти подання доказів, при чому один з них – особа – іменник жіночого роду. Таким чином, у цитованій статті Закону порушується правило узгодження займенників. Для приведення норми у відповідність з правилами української мови пропонуємо використати займенник у формі множини «вони». При цьому зміст норми залишиться незмінним, оскільки у переліку суб'єктів подання доказів використовується роздільний сполучник «чи»: «3. Якщо *суб'єкт звернення, суб'єкт оскарження чи заінтересована особа* не нададуть докази для підтвердження обставин, *на які вони* посилаються, виборча комісія вирішує справу на основі наявних доказів».

5. Наведемо приклад вживання тавтологічних висловів, що містять у своєму складі займенник. У ч. 3 ст. 10 ЗУ «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI вказано, що «найменування громадського об'єднання викладається державною мовою. Громадське об'єднання може також викласти свою власну назву, поряд з державною мовою, іноземною мовою або мовою національної меншини» [9]. У цьому тексті вислів «своя власна назва» є тавтологічним, оскільки займенник «своя» означає «власна». Вживання займенника у даному випадку є зайвим, недоречним, призводить до нагромодження тексту [6, с. 86]. Тому цю частину статті слід викласти без тавтології: «свою назву» або «власну назву».

Таким чином, займенник є важливою складовою української мови. Проте слід дуже обережно вживати займенники в нормативно-правових актах, пам'ятаючи про небезпеку двозначності та незрозумілості правових приписів через порушення правил вживання цієї частини мови.

Список використаних джерел

1. Токарська А. С. Українська мова фахового спрямування для юристів: підручник / А. С. Токарська, І. М. Кочан. – К.: Знання, 2008. – 413 с.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
3. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 1. – Ст. 1.
4. Положення про порядок ідентифікації та визнання банківських груп, затверджене Постановою Правління Національного банку України 09.04.2012 № 134, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 28 квітня 2012 р. за № 708/21021.
5. Угода між Державним комітетом статистики України і Національним інститутом статистики Республіки Болгарія про співробітництво в галузі статистики від 24.03.1998 // Офіційний вісник України від 12.09.2003 р. – № 35. – С. 188. – Ст. 1929. – Код акта 26259/2003.
6. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За заг. ред. Олександри Сербенської: Посібник. – Львів: Світ, 1994. – 152 с.
7. Правила складання та подання заявки на промисловий зразок, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України № 110 від 18.02.2002 // Офіційний вісник України від 29.03.2002 – 2002 р. – № 11. – С. 202. – Ст. 531. – Код акта 21807/2002.
8. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 № 4061-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 10-11. – Ст. 73.
9. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI // Голос України від 18.04.2012. – № 70.